

УДК 339.9.012:343 (045)

Якубівська Ю.Є.,

*к.е.н., доцент кафедри фінансово-економічної безпеки та інтелектуальної власності,
Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль*

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ НОРМ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНУ ПРАКТИКУ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА**

Yakubivska Y.Y.,

*PhD in economics, associate professor of financial and economic security
and intellectual property, Ternopil National Economic University, Ternopil*

**IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL STANDARDS IN THE FIELD OF
INTELLECTUAL PROPERTY INTO NATIONAL PRACTICE IN THE CONTEXT OF
IMPROVING THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT EFFICIENCY**

Анотація.

В науковій статті розглянуто систему нормативно-правового забезпечення охорони та захисту прав у сфері інтелектуальної власності на міжнародному рівні, охарактеризовано міжнародний інституційний контекст охорони та захисту прав інтелектуальної власності, а також розглянуто інституційне забезпечення державного регулювання у сфері інтелектуальної власності на національному рівні. Досліджено передумови високого рівня порушень у сфері інтелектуальної власності. Проаналізовано особливості міжнародних угод та конвенцій у сфері функціонування інтелектуальної власності в глобальному контексті, досліджено участь у них України.

На підставі наведених положень сформовано висновки щодо сучасного стану інституційного середовища інтелектуальної власності в Україні, обґрунтовано необхідність гармонізації українського законодавства у сфері інтелектуальної власності з міжнародними нормами та стандартами. Подано пропозиції по вдосконаленню процесу імплементації міжнародних стандартів у сфері інтелектуальної власності у вітчизняну практику.

Summary.

The scientific article provides with the system of legal intellectual property rights protection and enforcement on international level. The international institutional context of protection and enforcement of intellectual property rights is characterized. The institutional support of state regulation in the field of intellectual property on the national level is described. The preconditions of high level infringements in the field of intellectual property rights are considered.

The features of international agreements and conventions in the functioning process of intellectual property rights in the global context are analyzed, and the role and participation of Ukraine in this process are investigated. Based on the formed provisions, the conclusions about the current state of intellectual property institutional environment in Ukraine are formed. The necessity of harmonization of Ukrainian legislation on intellectual property with international norms and standards are substantiated. Suggestions about improvement the process of international standards in intellectual property implementation into national practice are proposed.

Ключові слова. Інтелектуальна власність, інституційне середовище, охорона інтелектуальної власності, захист інтелектуальної власності, Державна служба інтелектуальної власності.

Keywords. Intellectual property, institutional environment, intellectual property protection, intellectual property protection, the State Service of Intellectual Property.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Категорія інтелектуальної власності в процесі свого поетапного становлення та розвитку набуває рис не тільки юридичних але й економічних, потребуючи при цьому вдосконалення не лише системи охорони та захисту, але й ефективного інституційного забезпечення її середовища.

У інституційному контексті до найсуттєвіших передумов високого рівня порушень у сфері інтелектуальної власності належать наступні практичні проблеми:

1. Недостатня ефективність державного регулювання у сфері інтелектуальної власності, що підтверджується погіршенням глобального рівня охорони та захисту вітчизняних результаті інтелектуальної діяльності як на національному, так і на міжнародному рівнях. Недостатня ефективність інституційного середовища - діяльності законодавчих, виконавчих органів влади, судової гілки та складність охоронних процедур спричинюють корупцію у сфері інтелектуальної власності.

2. Непослідовне та нецільове проведення структурних реформ у сфері інтелектуальної власності.

3. Суперечливість та дублювання норм законодавчої бази у сфері інтелектуальної власності, що формують безкарність при здійсненні господарської та інших видів діяльності поза легальним сектором та створюють проблеми щодо функціонування регуляторних органів, що відповідно знижує ефективність охорони та захисту інтелектуальної власності.

4. Недієвість сучасних організаційно-інституційних механізмів національного законодавства, що обумовлена наявністю трьох попередніх факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Сучасний стан інтелектуалізації світогосподарського розвитку характеризується посиленням інтересу дослідників до системи досконалого захисту інтелектуальної власності як на міжнародному, так і на національному рівнях. Результати досліджень висвітлені у працях таких науковців у галузях права та економіки, як: В.Потехіна, В.Базилевич, В.Ільїн, І.Дахно, В.Коссака, І.Якубівський та інші.

На основі ґрунтовного опрацювання публікацій вищевказаних вчених можна зробити висновок про безумовну науково-практичну значущість їхніх досліджень. Проте, автор вважає, що практика охорони та захисту інтелектуальної власності в Україні хоч і перебуває на завершальному етапі свого розвитку, однак має ряд суттєвих недоліків та, відповідно, потребує визначення шляхів їх вирішення з наукової точки зору.

Для України категорія інтелектуальної власності є новим і водночас досить складним поняттям. Якщо за кордоном вона давно ефективно функціонує, несучи вагомий внесок в макроекономічні показники, то в нашій державі інтелектуальна власність є ще недостатньо вивченим об'єктом, роль і значення якого для України є неоднозначними та потребують детального вивчення із врахуванням зарубіжного досвіду формування ефективного інституційного середовища, що є основою для охорони та захисту вітчизняних результатів інтелектуальної діяльності не лише на території України, але й за її межами.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основними цілями наукової статті є дослідження міжнародного захисту інтелектуальної власності, а також оцінка інституційного забезпечення України в контексті імплементації міжнародних норм та стандартів у даній сфері у національну практику. Задля досягнення вищевказаної мети потребують вирішення наступні завдання:

- проаналізувати особливості міжнародних угод та конвенцій у сфері функціонування категорії інтелектуальної власності в глобальному контексті, її охорони та захисту;
- дослідити значення вищевказаних угод та конвенцій для формування ефективного інституційного середовища України;
- проаналізувати вітчизняний інституційний контекст інтелектуальної власності;
- сформулювати висновки щодо сучасного стану інституційного забезпечення інтелектуальної власності в Україні на основі відповідності міжнародним нормам та стандартам.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На сучасному етапі свого розвитку світове співтовариство активно залучає в господарську діяльність нову складову, а саме об'єкти права інтелектуальної власності. Для ефективного використання даної категорії потрібен відповідний економіко-

правовий захист та високий рівень охорони як на міжнародному, так і на національному рівні.

Охорона інтелектуальної власності у глобальному контексті регулюється низкою міждержавних угод, серед яких:

- Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic Works);
- Багатостороння конвенція з уникнення подвійного оподаткування копірайтних роялті (Multilateral Convention for the Avoidance of Double Taxation of Copyright Royalties);
- Вашингтонський договір про інтелектуальну власність щодо інтегральних мікросхем (Washington Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits);
- Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури (Budapest Treaty on the International Recognition of the Deposit of Microorganisms for the Purposes of Patent Procedure);
- Всесвітня конвенція про авторське право (Universal Copyright Convention);
- Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків (Hague Agreement Concerning the International Deposit of Industry Design);
- Лісабонська угода про найменування місць походження та їх міжнародну реєстрацію (Lisbon Agreement for the Protection of Appellation of origin and their International Registration);
- Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р. та Протокол 1898 р. до неї (Madrid Agreement Concerning the International Registration of Marks);
- Ніщцька угода про Міжнародну класифікацію товарів та послуг для реєстрації знаків (Nice Agreement Concerning the International Classification of Goods and Services for the Purposes of the Registration of Marks);
- Паризька конвенція з охорони промислової власності (Paris Convention for the Protection of Industrial Property);
- Угода з пов'язаних з торгівлею прав інтелектуальної власності, включаючи торгівлю контрафактними товарами (ТРИПС) (Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights, Including Trade in Counterfeit Good (TRIPS));
- Страсбурзька угода про міжнародну патентну класифікацію (Strasbourg Agreement Concerning the International Patent Classification);
- Міжнародна конвенція про охорону виконавців, виробників фонограм і організації мовлення (Римська конвенція) (International Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organizations (Rome Convention));
- Конвенція про європейський патент для спільного ринку (Конвенція про патент співтовариства) (Convention on the European Patent for the Common Market);

- Конвенція про охорону виробників фонограм від не уповноваженого тиражування їх фонограм (Женевська конвенція) (Convention for the Protection of Producers of Phonograms Against Unauthorized Duplication of Their Phonograms (Geneva Convention));
- Конвенція про видачу європейських патентів (Європейська патентна конвенція) (Convention on the Grant of European Patents (European Patent Convention));
- Договір про реєстрацію фільмів (Film Registration Treaty);
- Договір про право з товарного знаку (Trademark Law Treaty);
- Договір про патентну кооперацію (Patent Cooperation Treaty);
- Договір про патентне право (Patent Law Treaty);
- Договір про міжнародну реєстрацію наукових відкриттів (Agreement on International Recorded Scientific Discoveries);
- Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право (WIPO Copyright Treaty);
- Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання та фонограми (WIPO Performances and Phonograms Treaty) та інші.

Розкриємо детальніше деякі з перелічених інституційних одиниць. Серед поданих вище договорів важливе місце посідає Угода ТРІПС – угода про торгівельні аспекти прав інтелектуальної власності. Вона є необхідною умовою для країн, що вступають до СОТ. Дана Угода регулює питання, пов'язані з функціонуванням та захистом патентів, авторського права та суміжних прав, промислових зразків, компонування інтегральних мікросхем, комерційної таємниці, зазначення географічного походження товару, тобто саме тих об'єктів інтелектуальної власності, які підлягають комерціалізації та надають своїм власникам конкурентні переваги за умови ефективної їх реалізації. Особлива увага у положеннях Угоди ТРІПС приділяється недопущенню дискримінації іноземців у сфері володіння та розпорядження своїми правами інтелектуальної власності. Мається на увазі створення режиму найбільшого сприяння.

Центральним органом, що регулює функціонування інтелектуальної власності в глобальному контексті є Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). І. Дахно виділяє наступні функції Всесвітньої організації інтелектуальної власності:

- сприяє укладенню нових міжнародних договорів та удосконаленню національного законодавства;
- надає технічну допомогу країнам, що розвиваються;
- збирає й поширює інформацію;
- забезпечує роботу служб, що спрощують одержання охорони винаходів, знаків і промислових зразків, коли відповідна охорона отримується у кількох країнах;

- сприяє розвитку інших видів адміністративного співробітництва між державами-членами [1, с. 163].

Значно ширший перелік подають у своїй монографії «Інтелектуальна власність: креатини метафізичного пошуку» В.Базилевич та В.Ільїн. На їх думку, Всесвітня організація інтелектуальної власності:

- сприяє підвищенню ефективності охорони права інтелектуальної власності шляхом розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері;
- розробляє правові норми та надає відповідні рекомендації щодо регламентації та здійснення розробки типових законів щодо врегулювання відносин інтелектуальної власності на національному та міжнародному рівнях;
- є міжнародним центром обміну інформацією у сфері інтелектуальної власності, надає навчальну та техніко-юридичну допомогу країнам;
- визначає міжнародні стандарти в галузі інтелектуальної власності, знання яких є обов'язковим для спеціалістів, що працюють у цій сфері;
- здійснює реєстрацію об'єктів права промислової власності та їх подальшу охорону;
- організовує дослідження глобальних проблем у сфері інтелектуальної власності;
- сприяє врегулюванню суперечок в галузі інтелектуальної власності між суб'єктами приватного права;
- здійснює діяльність, спрямовану на гармонізацію національного законодавства та процедур у сфері інтелектуальної власності [2, с. 569-570].

Як бачимо, Всесвітня організація інтелектуальної власності поєднує у собі не лише функції охоронного характеру, але також і нормативно-правові, консультаційні та реєстраційні.

Міжнародний режим охорони об'єктів авторського права і суміжних прав, за ствердженням В.Потехіної, визначається Бернською Конвенцією про охорону літературних і художніх творів 1886 р.; Римською Конвенцією з охорони інтересів виконавців, виробників фонограм та органів мовлення 1961 р.; Женевською Конвенцією про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення та іншими міжнародними документами [3, с. 55].

У свою чергу охорона промислової власності регулюється наступними міжнародними угодами: Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р.; Ніццька угода про міжнародну сертифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків 1957 р.; Паризька Конвенція про охорону промислової власності 1883 р.

Дамо коротку характеристику кожної з них:

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1886 р. стала однією з перших конвенцій даної сфери, а відтак - основою для створення Бернського союзу. В

основі даної Конвенції стоїть принцип територіальності. Також вона містить ряд стандартів з охорони авторських прав. І.Дахно систематизував їх наступним чином:

- охорона моральних (немайнових) прав авторів;
- чинність авторських прав впродовж всього життя відповідних авторів та 50-ти років після їх смерті;
- заборона на виконання будь-яких формальностей для набуття авторських прав;
- ряд положень, що стосуються охорони авторських прав у країнах, що розвиваються [1,с. 155-156].

Як бачимо, Бернська конвенція пріоритетом ставить права втора перед правами держави. Саме з цієї причини ряд країн досить довгий період часу не приєднувалися до неї (США та країни СРСР). Україна стала учасником Бернської конвенції у 1995 році.

2. Римська конвенція з охорони інтересів виконавців, виробників фонограм та органів мовлення 1961 р. Дана Конвенція базується на особливому принципі – принципі «національного режиму», тобто надання іноземним суб'єктам тих же прав, що і національним громадянам країн-учасниць. В.Базилевич та В.Льїн наголошують, що для того, щоб приєднатися до Римської Конвенції, держава повинна бути членом не лише ООН, а й Бернського союзу або Всесвітньої конвенції з авторського права, оскільки за відсутності дієвої системи захисту авторського права, охорона суміжних прав не може вважатися ефективною [2, с. 586].

Україна є учасником Римської конвенції з 2001 року.

3. Женевська Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення 1971 р. Вона є інструментом для охорони виробників фонограм у тих країнах, законодавство яких не визнає копірайтоспроможності звукозаписів [1,с. 194]. Україна приєдналася до Женевської конвенції у 1999 році.

На думку автора, до вищеперечислених угод у галузі охорони авторського та суміжних з ним прав доречно також додати і Всесвітню (Женевську) конвенцію про авторське право 1952 р. Вона побудована на засадах територіальності, а також вона передбачає перелік майнових та немайнових прав. Даною конвенцією встановлено знак охорони авторського права шляхом зображення символу ©.

Ще одну групу об'єктів інтелектуальної власності становлять результати творчої діяльності у науково-технічній сфері, які ми ще називаємо об'єктами промислової власності. Дамо коротку характеристику угод, перекислених вище, що забезпечують та регулюють охорону промислової власності:

1. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р., згідно якої, як стверджують В.Коссак та І.Якубівський, країною походження товарного знака вважається країна, де заявник має промислове або торгівельне підприємство [4,с. 191]. Терміном

міжнародної реєстрації знаків для товарів та послуг вважається термін у двадцять років. Згідно даної угоди реєстрація знаків для товарів та послуг має статус «міжнародної», оскільки кожна реєстрація має чинність у декількох країнах, а тому і у всіх державах-учасниках. Україна є учасником Мадридської угоди з 2000 року.

2. Ніщцька угода про міжнародну сертифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків 1957 р. Дана класифікація використовується відповідно до Мадридської угоди і містить 34 класи товарів і 8 класів послуг. Україна є учасником угоди з 2000 року.

3. Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 р. Промислова власність в контексті Паризької конвенції розуміється в широкому сенсі і поширюється не тільки на промисловість і торгівлю, а і на сільськогосподарське виробництво і добувну промисловість, всі продукти промислового або природного походження [4, с. 189]. Водночас держави-учасниці можуть укладати між собою окремі договори, але вони не повинні суперечити Паризькій конвенції. Основою функціонування конвенції є принцип «національного» режиму. В.Базилевич та В.Ільїн дотримуються позиції, що Паризька конвенція започаткувала інтернаціоналізацію правової охорони промислової власності [2, с. 576].

Україна приєдналася до Паризької конвенції ще у складі СРСР у 1965 році, а у 1997 р. членство було перезатверджено на території незалежної держави.

Якщо розглядати вітчизняний інституційний контекст інтелектуальної власності, то з огляду на вступ України до Світової організації торгівлі, виникає необхідність ефективного захисту інтелектуальної власності, створення відповідних організаційних елементів, які б могли забезпечити реалізацію норм та запровадження стандартів інтелектуальної власності у національній системі.

Державна служба інтелектуальної власності України була утворена при Міністерстві освіти і науки України шляхом реорганізації створеного у 2000 році Державного департаменту інтелектуальної власності. Основними функціями служби є :

- розробка та впровадження інформаційних технологій проведення експертизи;
- вдосконалення патентно-інформаційного забезпечення;
- вдосконалення захисту об'єктів інтелектуальної власності;
- реєстрація заявок та видача охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності;
- сприяння приєднанню України до міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності;
- внесення пропозицій на шляху вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності;
- створення відкритого доступу громадян до Довідково-інформаційних систем тощо[6].

Починаючи із дня свого створення, Державна служба інтелектуальної власності розпочала реалізацію завдань у напрямку переходу України до ринкової економіки, а також

гармонізацію національного законодавства із міжнародними стандартами на шляху інтеграції до Світової організації торгівлі та Європейського союзу.

Якщо розглядати досягнення України за період існування Державної служби інтелектуальної власності та її прямого попередника - Державного департаменту інтелектуальної власності, то можна виділити наступні з них:

- розробка та затвердження законодавчої бази у сфері інтелектуальної власності. Приведення її у відповідність із умовами Угоди ТРІПС, що є головною угодою СОТ;
- приєднання України до Міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності: Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових знаків, Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про патентне право, Ніццької угоди про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків, Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, Римської конвенції з охорони інтересів виконавців, виробників фонограм та органів мовлення та інших;
- укладення та ратифікація більше ста багатосторонніх, двосторонніх та міжвідомчих угод.

Підсумовуючи наведені дані про Державну службу інтелектуальної власності, автор хоче наголосити, що її діяльність направлена як в нормативно-правовому напрямку, що характеризується ратифікацією відповідних законодавчих актів, укладанням угод, приєднанням до міжнародних угод та конвенцій, так і в економічному напрямку, що проявляється через реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності, видачу охоронних документів та оцінку матеріальних прав інтелектуальної власності.

Ще одним інститутом в галузі інтелектуальної власності, що заслуговує уваги, є Державне підприємство «Український інститут промислової власності» (Укрпатент) [5]. Даний орган управління Міністерства освіти і науки України є єдиним в країні, що проводить експертизу заявок на об'єкти промислової власності (корисні моделі, промислові зразки, винаходи, знаки для товарів та послуг, топографії інтегральних мікросхем) на відповідних умовах надання правової охорони, виносить рішення щодо видачі охоронних документів. Головною метою діяльності Інституту є перевірка на засадах науковості заявок на об'єкти промислової власності на відповідність умовам надання правової охорони, забезпечення роботи Державних реєстрів, передбачених чинним законодавством, проведення науково-дослідних робіт тощо.

Що стосується охорони авторського та суміжних прав, то в Україні створено «Українське агентство авторських і суміжних прав». Агентство створено з метою управління на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав [5]. За період своєї діяльності в Україні Агентством укладено ряд договорів з товариствами країн СНД та європейських країн про взаємне представництво інтересів щодо надання охорони майнових прав авторів та їх правонаступників, збору гонорарів. Агентство підпорядковане

Державній службі інтелектуальної власності і є членом Міжнародної конфедерації товариств авторів та композиторів (CISAC) з 2000 року.

Ще одним окремим органом, що регулює діяльність у сфері інтелектуальної власності в Україні, є «Інститут інтелектуальної власності і права». Серед його завдань: культурно-освітня, видавнича та науково-виробнича робота, а також сприяння розвитку виробництва наукомісткої, конкурентоспроможної продукції та створення механізму захисту прав розробників при впровадженні новітніх технологій [6].

Державне підприємство «Інтелзахист» створено при Державній службі інтелектуальної власності з метою удосконалення організації видачі контрольних марок для маркування примірників аудіовізуальних творів та фонограм, а також посилення захисту прав у сфері інтелектуальної власності [6].

В.Базилевич та В.Льїн зазначають, що питаннями розвитку інтелектуальної власності в Україні займаються також такі громадські організації, як Всеукраїнська асоціація патентних повірених, Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності, Всеукраїнська асоціація авторського і суміжних прав, Товариство винахідників і раціоналізаторів України, Українська асоціація власників товарних знаків України тощо [2, с. 620].

Як бачимо, на даний час Україна перебуває на завершальному етапі формування інституційного забезпечення управління та охорони інтелектуальної власності на національному рівні. Основний акцент робиться на відповідність міжнародним нормам та стандартам, що відображається на організації установ, що регулюють процес інтелектуалізації та науково-технічного розвитку як на національному, так і на глобальному рівні, а відтак є чинниками формування ефективного інституційного середовища у даній сфері.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

1. Незважаючи на той факт, що на даний час Україна і є учасником багатьох міжнародних угод та конвенцій у галузі інтелектуальної власності, є членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності, має власні інститути, що регулюють функціонування та охорону інтелектуальної власності, як на національному, так і на міжнародному рівнях, але основним недоліком є певна недооцінка значення об'єктів інтелектуальної власності для економічного розвитку, а відтак – їх недостатній захист та охорона. Така ситуація є наслідком економічної політики СРСР і потребує зміни загальної концепції економічного розвитку.
2. В Україні створена організаційна структура управління об'єктами права інтелектуальної власності, водночас відбувається поетапний процес гармонізації національного законодавства та імплементації норм міжнародно-правових актів, що є умовою вступу до ЄС.

3. В контексті нейтралізації передумов високого рівня порушень у сфері інтелектуальної власності необхідною є розробка стратегії удосконалення інституційного середовища у сфері інтелектуальної власності.

Перспективними вважаються подальші дослідження у сфері інтелектуальної власності в Україні.

Список літератури.

1. Дахно І. І. Право інтелектуальної власності : [навчальний посібник] / Іван Іванович Дахно. - Київ : Центр навчальної літератури, 2006. — 278 с. – (Вид. 2-ге, перероб. і доп).
2. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність : креативи метафізичного пошуку : [монографія] / В.Д. Базилевич, В.В. Ільїн. – К. : Знання, 2008. – 687 с. – (Серія "Київському національному університету імені Тараса Шевченка 175 років").
3. Потехіна В. Інтелектуальна власність: [Навч. пос.] / Віра Потехіна // Центр учбової літератури, 2008, - 414 с.
4. Коссак В.М. Право інтелектуальної власності : [підручник для студентів ВНЗ] / Володимир Михайлович Коссак, Ігор Євгенович Якубівський. – К. : Істина, 2007. – 206 с.
5. Статут Державного підприємства «Український інститут промислової власності» : [Електронний ресурс] / Укрпатент. – Режим доступу: <http://www.ukrpatent.org/ua/statut.html>
6. Положення про Державну службу інтелектуальної власності : [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Державної служби інтелектуальної власності України. – Режим доступу: <http://sips.gov.ua/ua/polozhennia>

References.

1. Dakhno, I. I. (2006), Pravo intelektual'noi vlasnosti [Intellectual property law], 2-nd ed, Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv , Ukraine.
2. Bazylevych, V.D. and Il'in, V.V. (2008), Intelektual'na vlasnist' [Intellectual property] , Znannia,Kyiv, Ukraine.
3. Potiekhina, V. (2008), Intelektual'na vlasnist' [Intellectual property] , Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
4. Kossak, V.M. and Yakubivs'kyj, I.Y. (2007), Pravo intelektual'noi vlasnosti : [Intellectual property law], Istyna, Kyiv, Ukraine.
5. The official site of Ukrpatent (2015), “Statute of State enterprise “Ukrainian Institute of Industrial Property”, available at: <http://vvv.ukrpatent.org/ua/statut.html> (Accessed 15 September 2015).
6. The official site of State Intellectual Property Service (2015), “Regulations on State Intellectual Property”, available at: <http://sips.gov.ua/ua/polozhennia> (Accessed 15 September 2015).